

УДК 342.9.03

М.Є. Кіреєнко
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти, ОП «Право»,
Спеціальність 081 Право
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди,
<https://orcid.org/0009-0009-1938-4394>
Науковий керівник: **О.А. Задихайло**,
канд. юрид.наук, доцент

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЕКСПЕРТА, КЛАСИФІКАЦІЯ ЙОГО ВИСНОВКІВ ТА ЇХ ДОКАЗОВЕ ЗНАЧЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Анотація. У статті досліджено проблемні питання правового статусу експерта як учасника адміністративного судочинства України та класифікації його експертних висновків.

Встановлено, що, незважаючи на наявність формального законодавчого врегулювання експертної діяльності, в Україні ще існують проблеми щодо ефективного визначення прав та обов'язків експерта в адміністративному судочинстві, що зумовлені недостатньою деталізацією процесуальних норм, обмеженими гарантіями незалежності, невизначеністю відповідальності та відсутністю єдиної класифікації експертних висновків.

Зроблено висновки щодо необхідності удосконалення чинного законодавства України у сфері регулювання статусу експерта, чіткого встановлення класифікації цього висновків, а також впровадження єдиних стандартів оцінки експертних результатів з метою підвищення якості та надійності експертної діяльності в адміністративному судочинстві.

Ключові слова: правовий статус експерта, класифікація експертних висновків, експерт, адміністративне судочинство, процесуальні гарантії, незалежність експертів, відповідальність експертів.

Постановка проблеми та її актуальність: В сучасних умовах розвитку правової системи України адміністративне судочинство відіграє особливе значення для забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин. Специфіка таких справ часто вимагає залучення експертів, що підкреслює важливість правового статусу експерта як учасника адміністративного процесу.

Попри наявність нормативного регулювання, зокрема в Кодексі адміністративного судочинства України (далі – КАС) [1], процесуальне становище

експерта залишається недостатньо визначеним: нечітко окреслені його права, обов'язки, межі відповідальності та гарантії незалежності.

Висновок експерта є важливим доказом в адміністративному процесі, адже він є результатом судової експертизи та її невід'ємною складовою. Історично експертні дослідження розвивалися в межах криміналістики, тому вагомий внесок у їх розвиток належить криміналістам. Нині судова експертиза активно вивчається і в адміністративно-правовій науці, оскільки її правова природа однакова як для кримінального так і для адміністративного судочинства. Тому при дослідженні класифікації висновків експерта доцільно використовувати праці науковців у сфері криміналістики та кримінального процесу. Слід зауважити, що незважаючи на високий рівень розвитку експертної науки на сучасному етапі, не завжди є можливість повністю вирішити завдання, поставлені перед експертом. У зв'язку з цим поділ експертних висновків має значний вплив на їх оцінку судом.

Аналіз останніх досліджень: сутність і значення різних учасників адміністративних правовідносин були предметом дослідження багатьох науковців, що сприяло вдосконаленню адміністративного судочинства. Проблематику правового статусу судового експерта в адміністративному судочинстві досліджували такі науковці, як : А. Т. Комзюк [2], І. В. Юдіна [3], О. М. Бандурка, В. Г. Гончаренко [4], В. Є. Бергер [4], Л. П. Булига [4], О. П. Угровецький [5], тощо. Висновок експерта як засіб доказування в адміністративному судочинстві розглядали науковці такі, як: С.С. Бичкова [6], Ю.Я. Лоза [7], В.Д. Юрчишин [8], О. В. Баулін [9], О. І. Ізотов [9], М. Г. Щербаковський [10] та інші. Вони розглядали висновок експерта фрагментарно, акцентуючи на застосуванні спеціальних знань та оцінку доказів у процесі.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Мета статті полягає у виявленні особливостей правового статусу експерта як учасника адміністративного процесу, аналізі його процесуальних прав, обов'язків та гарантій його діяльності. Аналіз класифікації висновків експерта, дослідження причин формування у тому числі ймовірних висновків, а також висновків про неможливість вирішення поставленого перед експертом завдання та їх значення для адміністративного судочинства.

Виклад основного матеріалу дослідження. «...Експерт – фахівець у будь якій галузі, що проводить експертизу та здатний на підставі своїх знань та досвіду надавати кваліфіковану консультацію....» [11]. Для розуміння поняття експерта важливим є визначення поняття судова експертиза, в ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» [12] зазначено, «..це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла, об'єктів, явищ і процесів, з метою надання висновку щодо питань, які є або можуть стати предметом судового розгляду...»

«..У межах європейської континентальної правової доктрини експерт розглядається як помічник судді, в англо-американській – як свідок. Українське

законодавство визначає експерта як самостійного учасника процесу, наділеного окремими процесуальними правами і обов'язками, що відрізняє його серед інших суб'єктів судового провадження. Характерною ознакою такого статусу є незаінтересованість експерта у результаті розгляду справи, адже його головна функція полягає в наданні суду спеціального доказу – експертного висновку. Особливість такої діяльності полягає в тому, що експерт не володіє доказовою інформацією наперед (а рiогі), а отримує її під час проведення дослідження з використанням своїх професійних знань і навичок...» [2].

Правовий статус експерта в адміністративному судочинстві регулюється процесуальним законодавством, Кодексом адміністративного судочинства України (далі – КАС) [1], Законом України «Про судову експертизу» [12], а також іншими нормативно-правовими актами, що стосуються судово-експертної діяльності.

Відповідно до ч. 1 ст. 68 КАС України «..експертом може бути особа, яка має спеціальні знання, необхідні для встановлення відповідних обставин у справі...» [1]. У цій статті законодавець визначає не тільки вимоги до експерта, але і його основні права, умови для призначення та залучення до участі в процесі. На експерта покладається обов'язок надати обґрунтований і об'єктивний письмовий висновок на поставлені запитання, з'явитися до суду за викликом, пояснити свій висновок і відповісти на запитання суду або учасників справи. Також передбачена оплата його праці та відшкодування витрат пов'язаних із проведенням експертизи та участю у судовому засіданні.

Згідно зі с. 10 Закону України «Про судову експертизу», «..Судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, рівень класифікації не нижче спеціаліста. Для проведення судових експертиз, окрім тих, що проводяться виключно державними установами, можуть залучатися експерти, які не є працівниками цих установ, але мають відповідну вищу освіту, кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста та пройшли відповідну підготовку в державних спеціалізованих установах Міністерства юстиції України. Кваліфікація судового експерта фахівцям, які не працюють у державних спеціалізованих установах, надається відповідно до Переліку основних видів судових експертиз та експертних спеціальностей, за якими ця кваліфікація може бути присвоєна особам, що не є працівниками таких установ...» [12].

«Залежно від спеціалізації та рівня підготовки працівникам державних спеціалізованих установ присвоюються кваліфікація судового експерта та відповідний класифікаційний клас. Атестація судових експертів з метою визначення їх класифікаційного класу проводиться згідно з «Положенням про кваліфікаційні класи судових експертів працівників науково-дослідних установ судових експертиз» [12].

Законодавець надає перевагу лише державним спеціалізованим установам, оскільки саме вони здійснюють судово-експертну діяльність, яка пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних та судово-психіатричних експертиз. Процесуальний статус судового експерта виникає після його призначення судом або залученням однією зі сторін. При призначенні конкретної особи експертом в адміністративній справі важливе значення має її неупередженість та відсутність зацікавленості в результатах розгляду та вирішенні справи. В КАС України, зокрема в ч. 1 ст. 36 і ст. 38 зазначені підстави для відводу (самовідводу) експертів, а саме: «..Якщо експерт брав участь у справі як свідок, спеціаліст, перекладач, представник, адвокат, секретар судового засідання або надавав правову допомогу одній зі сторін або іншим учасникам у цій справі. Якщо він прямо або опосередковано зацікавлений у результатах розгляду справи. Якщо він є членом сім'ї або близьким родичем сторони чи інших учасників судового процесу, або осіб, що надавали правову допомогу у цій справі. Якщо він перебував або перебуває в службовій чи іншій залежності від учасників справи, проводив ревізії, перевірки тощо, матеріали яких використовуються в справі, або якщо він надає консультацію з обставин справи, що виходять за межі його спеціальних знань...» [1].

Проаналізувавши положення КАС України ст. 68, ч. 7 ст. 102, ч. 6 ст. 103, ч. 4 ст. 105, ч. 3 ст. 106, ч. 4 ст. 104 [1], Закон України «Про судову експертизу» ст. 12 [12], а також Інструкції про призначенні та проведення судових експертиз [13], можна зробити висновок, що експерт в адміністративному судочинстві зобов'язаний: з'являтися на виклик органу чи посадової особи та надавати об'єктивні висновки на поставленні перед ним питання. У разі, якщо експерт не має необхідних знань для проведення експертиз або виникають сумніви щодо змісту та обсягу доручень, він повинен невідкладно повідомити про це суду. Якщо ухвала про призначення експертизи скасовується, експерт має негайно повернути суду всі матеріали та документи, що використовувались під час експертизи. Якщо позасудове експертне дослідження призведе до часткового або повного знищення об'єкта експертизи або зміни його властивостей, експерт зобов'язаний повідомити про це особу, що звернулась до нього. А також заявляти про самовідвід за наявності законних підстав.

Правовий статус експерта в адміністративному судочинстві також охоплює і його процесуальні права. Зокрема, Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз п. 1.4 і п. 2.1 встановлено право експерта, а саме: «..експерт має право під час проведення експертиз використовувати нормативно-правові акти та документи, зокрема, міжнародні, національні, галузеві стандарти, технічні умови, правила, інструкції, рекомендації, настанови Держспоживстандарту України, а також чинні стандарти колишньої УРСР і СРСР, тощо. Обирати спосіб проведення експертизи, методи та методики

дослідження. Ознайомлюватися з матеріалами справи, що стосуються предмета експертизи. Подавати клопотання про надання додаткових матеріалів чи зразків відповідно до процесуального законодавства. У разі сумнівів щодо змісту чи обсягу доручення звертатися до органу (особи), яка призначила експертизу, для уточнення питань. За дозволом органу (особи), що призначила експертизу, бути присутнім під час процесуальних або виконавчих дій, ставити питання учасникам процесу, що стосуються предмета експертизи, та проводити окремі дослідження в їх присутності. У висновку зазначати важливі факти, виявлені під час експертизи, які не були поставлені як питання до експерта, а також, обставини, що могли сприяти вчиненню правопорушення. У разі незгоди з іншими членами експертної комісії скласти окремий висновок. Письмово відповідати на питання під час надання роз'яснень або показань. Оскаржувати дії або рішення органу (особи), що призначила експертизу, якщо вони порушують права експерта або порядок проведення експертизи. Отримувати забезпечення безпеки, якщо це передбачено. Експерт має право відмовитися від проведення експертизи через тимчасову втрату працездатності, перебування у відпустці чи призов на військову службу і надати обґрунтоване пояснення...» [13].

Згідно ч. 6 ст. 81 КАС України, «...у разі участі експерта в огляді доказів за місцем їх знаходження, він має право звернути увагу суду на обставини, які, на його думку, є важливими для повного та об'єктивного проведення огляду, а також для з'ясування фактів, що мають значення для вирішення справи. Експерт може робити зауваження до змісту протоколу огляду...» [1].

Іншим важливим елементом правового статусу експерта в адміністративному судочинстві є його відповідальність за неналежне виконання або невиконання покладених на нього обов'язків. В ст. 14 Закону України «Про судову експертизу» передбачено, що «...судовий експерт може бути притягнутий до адміністративної, цивільно-правової або кримінальної відповідальності на підставі і в порядку, встановлених законодавством...» [12].

Підставою дисциплінарної відповідальності є порушення експертом вимог законодавства України про судову експертизу, зокрема ст. 14 Закону України «Про судову експертизу», до судових експертів можуть бути застосовані такі дисциплінарні стягнення, як : «...попередження, зупинення дії Свідоцтва, анулювання Свідоцтва, пониження кваліфікаційного класу судового експерта...» [12].

Цивільно-правова відповідальність експерта може настати у разі порушення ним вимог законодавства, зокрема положень ст. 1166, ст. 1172, ст. 1173, ст. 1192 Цивільного кодексу України [14]. Вона виникає у випадках, коли експерт внаслідок неправомірних дій або бездіяльності, недбалого чи несум-

лінного виконання своїх професійних обов'язків завдав шкоди учасникам адміністративного процесу. Залежно від обставин, така шкода може бути майновою і моральною і підлягає відшкодуванню у встановленому законом порядку. «Якщо експерт діяв у межах трудових відносин з експертною установою, відповідальність може бути покладена також на певну юридичну особу» (ст. 1172), «Уразі безпідставного одержання майна або іншого збагачення, експерт зобов'язаний повернути все набуте» (ст. 1192). Зазначені відповідальності реалізуються поза межами адміністративного судочинства шляхом звернення до суду з позовом у порядку цивільного судочинства.

Адміністративна відповідальність експерта може наставати у випадку порушення ним встановленого порядку виконання своїх процесуальних обов'язків, передбачено ст. 185³ та ст. 185⁴ КУпАП [15]. Експерт може бути притягнутий до відповідальності за прояв неповаги до суду, за злісне ухилення експерта від явки в суд без поважних причин, у відмові від надання висновку або свідомому наданні неправдивої інформації. До експерта можуть бути застосовані штрафні санкції, або адміністративний арешт. Така відповідальність застосовується судом безпосередньо під час розгляду справи.

Кримінальна відповідальність експерта може наставати у разі порушення експертом ст. 384, ч. 1 ст. 385, ч. 1 ст. 387 ККУ [16]. Згідно зі ст. 384 ККУ, «..експерт може притягатися до кримінальної відповідальності за завідомо неправдиве показання або висновок...» [16]. Ч. 1 ст. 385 ККУ [16] передбачена відповідальність експерта від не надавання показань або висновку без поважних причин. Ч. 1 ст. 387 ККУ [16] передбачає кримінальну відповідальність за вчинення експертом недотримання конфіденційності інформації.

Для судового експерта в адміністративному судочинстві також визначена низка заборон, щодо його дій. Частиною 2 ст. 105 КАС України передбачено, що «..експерт не має права з власної ініціативи збирати матеріали для проведення експертизи, призначений судом експерт не має права спілкуватися з учасниками судового процесу поза межами судового засідання, крім випадків вчинення інших дій, пов'язаних з проведенням експертизи...» [1]. У ч. 5 ст. 68 КАС України зазначено, що «..експерт не може передоручати проведення експертизи іншій особі...» [1].

«Інструкція про призначення та проведення судових експертиз» визначає заборони, які судовий експерт зобов'язаний дотримуватись під час виконання експертного дослідження, зокрема й у межах адміністративного провадження. «...Експерту забороняється здійснювати експертизу без письмового дозволу керівника, його заступника або керівника структурного підрозділу експертної установи, якщо він працює в такій установі. Не має права самовільно визначати вихідні дані для дослідження, якщо вони неоднозначно відображені в отриманих матеріалах. Також він не повинен вирішувати питан-

ня, що не належать до сфери його спеціальних знань, встановлювати юридичну оцінку подій чи дій, а також давати висновки щодо дотримання вимог нормативно-правових актів...» [13]. Окремо підкреслюється заборона на зберігання матеріалів справи, об'єктів експертизи та пов'язаних документів поза межами службового приміщення.

Закон України «Про судову експертизу» [12] гарантує незалежність судового експерта, визначаючи порядок його призначення. Кандидатура експерта повинна бути узгоджена з особами зацікавленими в результатах експертизи. Забезпечує вибір незалежної державної установи судових експертиз або неупередженого експерта, який не працює в цій установі. Якщо в адміністративному провадженні було порушено порядок призначення судового експерта, можливість оскарження здійснюється лише через зупинку справи на час проведення експертизи. Але сам процесі призначення експерта не підлягає оскарженню. У судовому процесу можна звернути увагу на порушення під час призначення експерта, а також в окремому провадженні оскаржувати законність дій осіб чи органів, що призначили експерта, із можливістю вимагати компенсацію витрати пов'язаних з проведенням експертизи.

«..Визначений законом порядок призначення судового експерта передбачає також перевірку компетентності експерта, ознайомлення з правами та обов'язками, попередження про юридичну відповідальність за відмову без поважних причин від надання висновку та за завідомо неправдивий висновок та інше. Порушення будь-якої з цих вимог під час призначення судового експерта також надає можливість оскаржувати неправомірні дії компетентних органів (осіб) в загальному передбаченому закону порядку (окремому чи позовному цивільному провадженні)..» [4, с. 11].

Як зазначено в ст. 386 ККУ «Перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, спеціаліста до суду, органів досудового розслідування, тимчасових слідчих та спеціальної тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України, примушування їх до відмови від давання показань чи висновку, а також до давання завідомо неправдивих показань чи висновку шляхом погрози вбивством, насильством, знищенням майна цих осіб чи їх близьких родичів або розголошення відомостей, що їх ганьблять, або підкуп свідка, потерпілого чи експерта з тією самою метою, а також погроза вчинити зазначені дії з помсти за раніше дані показання чи висновок - караються штрафом від п'ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або пробачійним наглядом на строк до двох років.» [16].

Проте законодавець не встановлює кримінальної відповідальності за перешкоджання проведенню експертного огляду об'єкта, не передбачена адмі-

ністративна відповідальність за образу судового експерта під час виконання ним своїх професійних обов'язків.

«Положення закону про створення необхідних умов для діяльності судового експерта, його матеріального і соціального забезпечення, є правовою нормою, яка захищає професійний статус судового експерта, і цим опосередковано забезпечують його незалежність. Однак ця норма не є адресною, оскільки в ній не зазначено, хто саме відповідає за створення необхідних умов для професійної діяльності судового експерта, його матеріальне і соціальне забезпечення та на кого можна подавати позов у зв'язку із порушенням приписів цієї норми.» [4, с.13].

Оскільки законодавство не визначає конкретних осіб або органів, відповідальних за створення умов для діяльності судового експерта та його матеріального і соціального забезпечення, важливим є чітке регулювання самого процесу проведення судової експертизи. Однією з основних складових цього процесу є класифікація експертних висновків, для правильної оцінки експертного висновку важливо не лише визнати його доказове значення, але й розуміти структурні особливості та різновиди. Адже саме класифікація таких висновків дає змогу суду коректно оцінити їхню достовірність, повноту та відповідність у межах розгляду судової справи.

Законодавець в ст. 101 КАС України визначає, «..висновок експерта це письмовий документ, де викладені результати досліджень і надані обґрунтовані відповіді на запитання. Предметом такого висновку можуть бути фактичні обставини, для з'ясування яких необхідні спеціальні знання..» [1].

Науковці виокремлюють вісім видів експертних висновків: категоричні та ймовірні, позитивні (ствердні) та негативні, умовні та безумовні, альтернативні та однозначні. Особливу увагу приділено висновкам про неможливість вирішення поставленого перед експертом питання, які займають окреме місце у структурі експертних досліджень.

За ступенем упевненості експерта: категоричний висновок є найбільш вагомим доказом у судовому процесі, оскільки він повністю виключає можливість існування або відсутності певних фактів чи обставин, окрім тих, які вказує експерт, наприклад («Посадова особа ДПС не мала фактичної можливості зупинити транспортний засіб у зв'язку з відсутністю спеціальних технічних засобів для примусової зупинки»). Як зазначає Юрчишин «...однак на практиці через певні причини не завжди можливо прийти до таких висновків. Як відомо, існують випадки, коли при дослідженні об'єктів не зібрана інформація, яка необхідна для категоричної відповіді на поставлені питання. В таких випадках нерідко висновки формулюються в ймовірній формі...» [8].

Ймовірний висновок є менш чітким і відображає сумніви експерта, базується на припущеннях щодо факту чи обставин, які вивчаються. Приклад

ймовірного висновку може мати таку форму: «Ймовірно, що підпис зроблений громадянином Д.». Розглядаючи можливість використання ймовірного висновку експерта в адміністративному судочинстві важливо врахувати особливості цього процесу. У кримінальному провадженні після отримання ймовірного висновку слідчий може продовжити збір доказів і призначити нову експертизу. В адміністративному судочинстві докази надаються учасникам ще на етапі підготовчого провадження (ст. 184 КАС) [1], тому після отримання ймовірного висновку суд не має змоги проводити нову експертизу чи збір додаткових доказів. Проте, якщо ймовірний висновок співпадає з іншими доказами справи, він може зміцнити їх сукупність та допоможе суду ухвалити більш обґрунтоване рішення. М. Г. Щербаковський дотримується думки, вважаючи, що «..ймовірний висновок не має самостійного доказового значення. Але повна відмова від ймовірних висновків при неможливості надати суду категоричний, призведе до відхилення експерта від вирішення тих завдань, для яких й існує інститут судової експертизи...» [10, с.133]

Науковець Юрчишин вважає, «..при формуванні ймовірного висновку експерт використовує: формули, методики, розрахунки, логічні схеми. Наприклад в почеркознавчій експертизі експерт може уточнити спосіб нанесення підпису але при цьому не виключити й іншого способу «Ймовірно, підпис зроблений громадянином Д., але існує вірогідність перенесення підпису з іншого документа». З точки зору процесуального права, недоцільно протиставляти ймовірність достовірності, адже ймовірне судження може бути не менш обґрунтованим і точним, ніж категоричне. При цьому й категоричні твердження не гарантують абсолютної істинності. Тобто форма, в якій сформульовано експертний висновок – ймовірна чи категорична, – не є вирішальним критерієм для оцінки його достовірності. Основне значення має переконливість і якість доказів, на яких цей висновок базується..» [8].

Висновки експерта поділяють за встановленням факту: позитивні, такі, в яких констатується підтвердження факту (наприклад: «Водій К. перебував у стані алкогольного сп'яніння під час керування транспортним засобом.») та негативні, такі, в яких встановлено відсутність підтвердженого факту (наприклад, «на відеозаписі з камери спостереження відсутні докази того, що транспортний засіб громадянина Б. здійснив зупинку в зоні дії знаку 3.34 (зупинка заборонена)).

За варіантом вирішення: однозначні, такі, в яких експерт приймає чітке та однозначне рішення, не залишаючи місця для сумнівів. Вони можуть бути стверджувальними, і заперечними, залежно від встановлених обставин (наприклад: Порушення правил дорожнього руху з боку водія П. підтверджується свідченнями очевидців і відеозаписами з камери спостереження, Не виявлено

жодних доказів, які б свідчили про те, що водій П. знаходився у стані алкогольного сп'яніння під час аварії.) та альтернативні висновки, які експерт робить у випадках, коли він не може однозначно визначити відповідь і пропонує кілька варіантів рішення. Наприклад, при дослідженні пошкоджень на предметі експерт може припустити, що цифра на документі була написана або як (3), або як (8). У таких висновках потрібно перелічити всі можливі варіанти, щоб вони мали більшу доказову цінність.

За характером відносин між наслідком і причиною: безумовні висновки, такі, в яких факт є абсолютно ясним і не залежить від жодних умов (наприклад: Документ був підписаний особою, яка не мала повноважень на підписання від імені органу.) та умовні висновки, такі, в яких факти можуть бути підтверджені лише за певних умов чи обставин (наприклад: Порушення правил дорожнього руху водієм не було зафіксовано відеокамерами, якщо пристрій працював належним чином під час інциденту.)

За інформативністю: змістовні висновки, такі, в яких експерт надає фактичні дані, які важливі для вирішення справи (наприклад: На момент перевірки водій не мав при собі документів, що підтверджують право керувати транспортним засобом.) та висновок про неможливість вирішення питання, який часто ототожнюють з відмовою експерта від надання висновку. Згідно з ч. 8 ст. 68 КАС України, «..експерт може відмовитися від надання висновку, якщо надані матеріали не дають можливості виконати його обов'язки, при цьому відмова повинна бути вмотивованою. Висновок про неможливість вирішення питання, такі, в яких експерт не може дати відповідь на поставлене перед ним питання...» [1].

І. В. Юдіна зазначає, «..правова природа висновку про неможливість вирішення питання та повідомленням про неможливість проведення судової експертизи відрізняється. Вона вважає, що в першому випадку експерт має необхідні знання та матеріали для дослідження, але через їх недостатність або неналежну якість не може дати категоричний або ймовірний висновок...» [3]. Наприклад: Визначити точну швидкість транспортного засобу на момент порушення правил дорожнього руху неможливо, оскільки відсутні дані з приладу вимірювання швидкості, який не був правильно зафіксований на момент перевірки.

Крім того, висновки поділяють за реально існуючими фактами: висновки про факти, що дійсно мали місце в минулому, тобто такі, в яких підтверджується, що певна подія чи обставина дійсно сталася в минулому (наприклад: Автомобіль громадянина С. виїхав на смугу зустрічного руху 12 травня о 15:40, що підтверджується відеозаписом з камери спостереження.) та висновки про об'єктивну можливість існування фактів описуючи ситуацію, коли експерт стверджує, що певне явище або подія можуть статися за певних умов. Вони не

вказують на те, що це сталося, а лише на те, що це фізично можливе, якщо існують відповідні умови. Ці висновки допомагають зрозуміти, чи можливо, щоб певна подія відбулася за конкретних обставин, але для остаточного підтвердження факту використовуються інші докази, такі як свідчення або інші дослідження. (наприклад: Водій І. не міг проїхати на червоне світло, оскільки на момент його наближення до світлофора світло вже було червоним.)

М. Г. Щербаковський зазначає, «..негативні висновки про можливість події в минулому мають вищу доказову силу, оскільки вони стверджують, що певний факт не міг відбутися за жодних умов...» [10, с.133].

Аналізуючи ч. 1 ст. 110 КАС України [1], яка вимагає наявності мінімум двох експертів для проведення комісійної експертизи, можна зробити висновок, що законодавець чітко визначає вимогу щодо колегіальності експертного дослідження в рамках комісійної експертизи. Проте варто зазначити, що в сучасній практиці можливе проведення комплексних досліджень одним експертом, якщо він володіє знаннями в кількох суміжних спеціальностях. Однак, у таких випадках важливо, щоб експерт не тільки мав професійну кваліфікацію, а й володів досвідом роботи в кількох суміжних галузях, що дозволяє йому більш ефективно поєднувати знання та факти з різних сфер, що підвищить точність та якість експертизи. Але такий підхід може мати недоліки, якщо експерт не має достатньо глибоких знань у всіх необхідних галузях. В такому випадку існує ризик, що деякі аспекти справи будуть оцінені недостатньо або некоректно (наприклад: При розгляді справи про порушення правил будівництва та архітектурних стандартів, експерт може бути залучений для оцінки якості будівельних матеріалів, відповідності проекту вимогам та технічним стандартам, а також оцінки стану будівлі. Якщо експерт володіє знаннями в галузі будівництва, архітектури та інженерії, він зможе комплексно оцінити ситуацію. Але, якщо експерт має недостатньо досвіду в окремих суміжних галузях, наприклад, в електричному обладнанні чи сантехнічних системах, це може призвести до неякісної оцінки і некоректних висновків.). Слід звернути увагу на неврегульованість порядку проведення комплексної експертизи одним експертом. Не дивлячись на те, що на практиці такі дослідження іноді проводяться, чинне законодавство не передбачає можливості їх офіційного застосування без участі кількох спеціалістів. Вважаємо за необхідне підвищити вимоги до класифікації експертів, запровадити регулярні атестації, навчальні курси та сертифікацію для підтвердження здатності експертів проводити дослідження на належному рівні.

Висновок з цього дослідження й перспективи подальшого розвитку у цьому напрямі: Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що існують певні проблеми, пов'язані з визначенням чітких меж прав та обов'язків експертів.

перта, забезпеченням його незацікавленості та відповідальності за неналежне виконання обов'язків. Серед основних проблем, які потребують вирішення, є: недостатня деталізація процесуальних прав експертів, відсутність чітких стандартів для оцінки їх роботи, а також проблема забезпечення незалежності експертів від зовнішніх впливів. Існують випадки, коли експерти не виконують свої обов'язки належним чином, що може призводити до ненадійних висновків та несправедливих судових рішень.

Актуальною залишається проблема відсутності законодавчо закріпленої класифікації експертних висновків, що ускладнює їх правову оцінку в межах судового провадження. Другим важливим питанням є невизначене доказове значення ймовірних експертних висновків. Одні науковці вважають ймовірні висновки допустимими доказами, що мають силу за умов підтвердження іншими матеріалами справи. Інші ж наполягають на їх недостатній доказовій самостійності, оскільки такі висновки містять лише припущення, а не однозначну відповідь на поставлене запитання. Третьою проблемою є невизначений процесуальний статус висновків про неможливість вирішення питання.

З метою вирішення питання пов'язаного з правовим статусом експерта та класифікацією його висновків та їх доказовим значення в адміністративному судочинстві вважаємо за доцільне : внести зміни до законодавства, зокрема до КАС України із детальним визначенням механізмів взаємодії експерта з судом, сторонами справи та іншими учасниками процесу, передбачити можливість для експертів надавати суду не тільки висновки, а й рекомендації щодо вибору методів дослідження, які базуються на міжнародних стандартах. Забезпечити незалежність експертів від зовнішніх впливів сторін, які гарантуватимуть захист їхніх прав від тиску чи маніпуляції. Встановити чіткі критерії оцінки ймовірних, умовних та альтернативних висновків. Закріпити класифікації експертних висновків і визначити їх доказове значення.

Реалізація цих змін сприятиме підвищенню якості експертної діяльності, зниженню ризиків маніпуляцій, надійності висновків та забезпеченню більшої справедливості судових рішень в адміністративному судочинстві.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку включають більш глибокий аналіз правового статусу експерта та класифікації його експертних висновків у системі адміністративного судочинства, зокрема через удосконалення механізмів регулювання його процесуальних прав, обов'язків та гарантій незалежності.

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства, від 06.07.2005 року, №2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 24.09.2025).
2. Комзюк А.Т. Експерт в адміністративному судочинстві, Право і безпека, 2009 року №2, С. 64-68.

3. Юдіна І.В. Правовий статус експерта в адміністративному судочинстві України, С. 114-119, Нац. авіац. університет, м. Київ, 2022 року. URL: <https://er.kai.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f5d4fe86-9a7c-43c38cb666ead96a16ee/content>
4. Експертизи у судовій практиці : наук. практ. посіб. / за заг. ред. В.Г.Гончаренка, Бергера В.Г., Булиги Л.П., вид. перероб. і допов. К.Юрінком, Інтер. 2010 року, С. 13-18.
5. Угровецький О.П. Регламентация правового статусу суд. експерта в адміністративному судочинстві, Харків. наук. дослід. інститут суд. експертиз імені Бакаріуса, Науковий вісник Ужгородського нац. ун-т 2017 року, С. 1-6. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/496424.pdf>
6. Бичкова С.С. Експертиза в цивільному процесі України, Нац. акад. внутріш. Справ України – К., 2003 року, 158-175 с.
7. Лоза Ю.Я. Експертиза в адміністративному судочинстві України, Харків. нац. унів. внутр. справ, Харків, 2011 року, С. 531-534.
8. Юрчишин В.Д. Аналіз та класифікація висновків експерта у кримінальному провадженні: теоретичний та практичний аспект. Наук. унів. «Одеська юридична академія», випуск 1 (3), С. 440-452. Прикарпатський вісник 2013 року. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1_2013/42.pdf
9. Баулін О.В., Ізотов О.І., Перевірка і оцінка висновку експерта у кримінальному провадженні. Криміналістика і судова експертиза 2021 року, №66, С. 95-108.
10. Щербаковський М.Г. Судова експертологія : навч. посіб. Харків, нац.ун-т. внутр. справ Харків 2008 року, 192 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi74/0055216.pdf>
11. Великий тлумачний словник української мови, з дод., доп. Та CD, уклад.і голов. ред. В.Т. Бусел, К. Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007 року, 1728 с.
12. Закон України "Про судову експертизу", від 25.02.1994 року, №4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення 24.09.2025).
13. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень від 08.10.1998 року, №56/6 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення 24.09.2025).
14. Цивільний Кодекс України, від 16.01.2003 року, №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення 24.09.2025).
15. Кодекс України про адміністративні правопорушення, від 07.12.1984, №8073- X URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (дата звернення 24.09.2025).
16. Кримінальний кодекс України, від 05.04.2001 року, №2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 24.09.2025).

LEGAL STATUS OF EXPERT, CLASSIFICATION YOGO VISNOVKIV AND IH PROVEN SIGNIFICANCE IN ADMINISTRATIVE JUDGMENT

M. Kirieienko

Annotation. The purpose of the article is to study the legal status of the expert as a participant in administrative proceedings in Ukraine, to clarify their procedural rights, obligations, guarantees of independence, and responsibilities, as well as to examine the classification of expert opinions and their evidentiary value within the administrative justice system. The research aims to identify existing problems in the regulation of expert activity and to propose ways to enhance the effectiveness, reliability, and transparency of expert participation in administrative cases.

The study is based on a comprehensive analysis of the provisions of the Code of Administrative Proceedings of Ukraine, the Law of Ukraine “On Judicial Expertise,” relevant subordinate legislation, and doctrinal approaches developed by Ukrainian scholars in administrative and criminal procedural law. The methodological framework includes comparative legal analysis, doctrinal research, and synthesis of national and international practices regarding the legal status and evidentiary role of experts.

The results indicate that, despite formal legislative regulation of expert activity, the procedural status of experts in Ukraine remains insufficiently defined. Key problems include unclear delineation of rights and obligations, limited guarantees of independence, uncertainty regarding accountability, and the absence of a uniform classification of expert opinions. The study demonstrates that the classification of expert conclusions—categorical, probable, conditional, alternative, and conclusions regarding the impossibility of resolving a task—plays a critical role in their judicial evaluation.

The article concludes that Ukrainian legislation requires significant improvement to ensure detailed regulation of the expert’s procedural status, strengthen guarantees of independence from external influence, clearly establish the classification of expert opinions and their evidentiary value, and introduce uniform standards for the assessment of expert findings. Implementation of these measures is expected to enhance the quality and reliability of expert activity, reduce the risks of manipulation, and promote fairer and more transparent judicial decisions in administrative proceedings.

Keywords: legal status of expert, expert opinion, classification of expert opinions, procedural guarantees, independence of experts, responsibility of experts, administrative justice, administrative proceedings, judicial expertise, evidence.